

*Honnét jön az író?**

Prózaíró – ellentétben a költővel – nem születik, hanem lesz. No de hol és hogyan, hiszen mégsem az égből pottyan a világra. Faggassuk tán a csillagokat? Fürkésszük a térképet, valamiféle irodalmi földrajzot képzelve a hegy- és vízrajzi mapára? Kutassuk a családfát, azt nézve, hol rejtőznek a tehetőség vándorútjáról árulkodó adatok? Mindegyik módszer divatos manapság. Összevetve együttes tanulságaikat, talán kiderül valami, amit sem a taxatív nyelvészet, sem a szövegelvű tudományoskodás, sem az anekdotázó kultuszképzés nem tud megragadni.

Vegyünk elő egy térképet, s lapozzuk föl Magyarország oldalát. Nem a mait, hanem azt a három-négy emberöltőnyivel korábbi, mikor még „*nagyok*” voltunk. Nem azért, hogy irredeantát játsszunk: csakis avégett, hogy megsejleljük íróink költőink születési helyeit.

Jókai, Mikszáth, Krúdy, Móricz – csak a legnagyobbakat nézzük. Hol is születtek? Komárom, Szklabonya, Nyíregyháza, Csécse. Mindegyik település néhány kilométerre fekszik a 48. szélességi körtől.

S hogy állunk a költőkkel? Kiskőrös, Nagyszalonta, Budapest, Szabadka. Mind alföldi jellegű helység, még a Dunántúlon fekvő Szekszárd is. Csak Érmindszent lóg ki a sorból kicsit, de végül is a hepehupás vén Szilágy még a nagy magyar Alföld széle.

Mi következik mindebből? Ha akarom: semmi. Vagy, ha nem pusztán véletlenek egybeesésének tekintem ezt a felsorolást, akár hihetem, hogy néhol nagyobb az esély író vagy költő születésére, mint másutt. Valami ilyesfélét feltételez Hamvas Béla is, amikor ötféle génusz terepére osztja fel a történelmi Magyarországot. Egyszerűen hangzó földrajzi megkülönböztetése (Nyugat, Észak, Kelet, Dél és a Közép)

* A szerző idén megjelenő Krúdy-könyvének bevezetője.

nem pusztán kézenfekvő felszeletelése egy valaha nagy országnak és a benne élő mindenkori népességnek. Mindegyik területnek jól elkülöníthető szelleme van. Nyilvánvaló, hogy más a dunántúli ember lelkülete, mint a felvidékié, s megint csak különbözik az erdélyi szellem az ország közepétől, az Alföldétől, ahogy mindegyiket felülírja a kicsiny, de annál erősebb, dél felől lopakodó mediterrán hangulat.

Nos, legjelesebb íróink szinte kivétel nélkül Észak és Középföld határán születtek. Tipológiailag azonban, ha elfogadjuk Hamvas értelmezését (vö. *Az öt géniusz*. Életünk Könyvek, 1988, különösen 20-27. old.), északiaknak számítanak. Fő hivatkozása Mikszáth, aki „jellegzetesen északi hiszékeny ateista, nem vallásos, de képzeletében nem tud mással foglalkozni, mint Zrínyi csodálatos feltámadásával és Szent Péter esernyőjével és ilyen csodákkal, és bár látszólag a csodát neveti ki, mégis csak azt tudja komolyan venni”. (Id. kiad. 24. old.) Hamvas sosem hivatkozik Krúdyra – *A száz könyv* felsorolásában kerüli a magyarokat –, ám ha tette volna, hasonló csodaképző személyek és helyszínek kínálnak tollára. Az északi ember – írja – kicsiny és meleg körökben él, s ezeknek a társadalmi egységeknek jellegzetes atmoszférája a pletyka. E típus számára egyetlen pozitívum a természet. Két szélsőséges viselkedési formája: az emberkerülő félbolond és a hóbortos konzervatív. A közönségnek nincsen összetartó ereje, minden egyes ember csakis egyedül érzi jól magát.

Akár Krúdy-hősök jellemzéseként is íródhattak volna e gondolatok. Hamvas pontosan jellemezte Krúdy világát, a családit és az íróit is, anélkül, hogy alaposabban ismerte volna őt. Mielőtt bárki is e besorolhatatlan gondolkodó túlértékelésével és elmélete abszolutizálásával vádolhatna, sietve hozzáfűzöm, hogy e teória csakis megsejtésekkel tartható érvényesnek.

A topográfia szelleme után vegyük kissé szemügyre magát a famíliát. Kik ezek a Krúdyak, honnan jöttek, hiszen a nevükből ítélve családjuk nem Árpád apánkkal érkezett a Vereckei hágón át. Krúdy kevés utalást tett az életművében családjá származására. Az egyik ilyen helyen csak úgy menet közben odaveti a fura emlékezést, nevezetesen, hogy Károly Róbert királyunk hitvese, Erzsébet „*misét mondatott (...) a hó-*

bortos olasz lovagért is, bizonyos Crudiért, aki egyetlen intésére lóháton ment fel a legmagasabb visegrádi toronyba, hogy onnan a százöles mélységbe ugrasson". (Magyar király-idyllek. Századok Legendái, 1913. október) Ez a legenda azonban költött, legalábbis bizonyításra szorul. „Egyik őyük – írja Szabó Ede monográfiájában – Mátyás korában, Beatrice kíséretében, szakácsként kerül Magyarországra (...) egy másik őyük Mátyás fekete seregében vitézkedik, s iparosember letére ő szerez nemességet a családnak.” (Krúdy Gyula – alkotásai és vallomásai tükrében. Szépirodalmi, 1970, 6. old.) Ez mindenesetre már hihetőbb változat. „Mindez azonban még bizonyításra szoruló családi szájhagyomány” – int óvatosságra a monográfus (lásd uo.).

Krúdy Péter, az író öccse Nagy Ivánra hivatkozva állítja, hogy a család a 17. században nyerte el a nemességet. Címük egy a fiait saját vérével tápláló pelikánt ábrázol. (Vö. Krúdy Péter: *Krúdy Gyula élettörténete*. Szerzői kiadás, é. n., 1. old.) Ez a nemesi cím csak afféle közbirtokosságot jelentett, viselői a nemesség testéhez tartozónak tudhatták magukat, de valóságos birtokot nem kaptak az armálissal egyetemben. A 18. században aztán került valahonnét birtok is: Szécsény-Kovácsiban már földtulajdonosként élt a család. Onnét származott Nyíregyházára a legendás nagypapa, a komáromi várvédő, nagykállói megyei főügyész, később a pesti Honvéd Menház parancsnoka. Az egyéb felmenők között 18. századi ügyvéd (Krúdy Pál), 19. századi megyei várnagy (Krúdy János) szerepel. Ez ősohhoz képest rangesés, hogy a család fekete báránya, a szabadságharcos Gyula nagypapa csak fuvaros gazda leányát vette nőül, arról a botránnyról nem is szólva, hogy az író édesapja saját cselédjüket ejtette teherbe, akit aztán csak bő másfél évtizeddel később vett törvényesen feleségül. Hét élő gyermek állhatott sorfalat szülei tiszteletére a frigy megkötése idején.

Tehát van a családban, a felmenő rokonságban a hagyományos kisnemesi életformát felrúgó nagypapa, az ő öccse, Krúdy Kálmán, az „álmok hőse”, a bukott szabadságharc után fegyverét le nem tevő, lassacskán útonállóvá züllő unokanagybácsi, az alacsonyabb sorból származó Radics nagymama, s a még lejjebbről érkező édesanya, Csákányi Julianna, no és az édesapa, a szabályember, a nyíregyházi ügy-

véd. A főrend kivételével Magyarország minden társadalmi rétege képviselteti magát a felmenők sorában: kismanes, hivatalnok, deviáns lázadó, iparos, cseléd. Kell-e ennél jobb keveredés egy író számára?

A nagymama meséi, a nőkért villamoskocsiról leugráló nagypapa példája, a nyíregyházi ügyvédi irodában megforduló, pereskedő földművesek, kereskedők és más alakok serege, a kiterjedt rokonság csak emlékezésekben, családi legendákban élő történetek – kimeríthetetlen forrásul szolgáltak, remekül felhasználható életanyagot adtak a szemét nyitva tartó, éberen figyelő írójelöltnek, aki nem késlekedett, és már gimnazistaként önképzőköri színvonalat meghaladó kísérleteket bocsátott útjukra otthoni és szülőhelyéhez közel eső városok lapjai számára.

Vajon mit mutattak a csillagok legifjabb Krúdy Gyula születése napján és órájában?

Egyáltalán: mikor született Krúdy Gyula?

Nem alaptalan a kérdés. Majd két évtizeddel korábban ugyanis megjelent egy 1927-es interjúra hivatkozó cikk (Vadász Ferenc: *Hatvan éve a Margitszigeten*. Élet és Irodalom, 1987. október 23.). A Literatura folyóirat 1927. októberi számában Dénes Zsófia úgy ír a Margitszigeten hosszas betegségéből lábadozó íróról, mint aki abban az évben töltötte be ötvenedik évét. Krúdy akkor nem igazította ki a kérdezőt – az irodalmi hetilap következő számában az író leányának, Krúdy Zsuzsának kellett ezt megtennie. Bátran tévedésnek minősíthetjük tehát az évszámot. Krúdy Gyula 1878. október 21-i dátummal lett bejegyezve a nyíregyházi római katolikus plébánia anyakönyvébe. Tóbiás Áron, a *Krúdy világa* gyűjtemény szerkesztője másolatban közölte a vonatkozó lapot (lásd: I. m. 104-105. old.). Egyébiránt pedig a családi Biblia édesanyja tollából származó bejegyzése is erről a dátumról tanúskodik: „1878-ba Gyula fiam születet 1-2 ó között éjszaka Október 21én”. (Lásd: uo. 300. old.) Az utókor számára tehát egyértelművé kell lennie a gyermek világra jötte pontos időpontjának. Ennyi adat egy horoszkóp-készítő számára is elegendő, hogy bevesse mesterségbeli tudását.

Mit üzennek a csillagok? Ez a kérdés már akkor is sokakat foglalkoztatott, amikor az asztrológiára még ferde szemmel

illett nézni. Mostanában már nem titkos divat, hanem – jó esetben – népszerű segédtudománya elevenek és holtak életútja fürkészésének. Persze fenntartásokkal lehet csak fogadni ezt is, hiszen a komoly tudományosság számára az asztrológia nagyjából az álmofejtéssel és a tenyérjós-lással szerepel együtt.

Szükségtelen volna ez a kitérő, ha nem készült volna el írónk részletes horoszkópja. Viola József sorra vette a magyar irodalom nagyjait, így Krúdy sem kerülhette el kutató figyelmét. (Eredményéről *Krúdy Gyula képmása* című cikkében számolt be. Megjelent: *Életünk*, 1996. október, 1005-1008. old.) A csillagüzenet értelmében az író egy erős fantáziájú, álmodozásra hajlamos, nőket kedvelő személy jegyeit mutatja. Lelkületében keverednek egymással a befelé élő, önmaga szellemét fejlesztő-ápoló egyén vonásai a csakis az önérvényesítésével törődő, a külvilág irányába hajló jellemzőkkel. Az ilyen ember elég önmagának: nincs szüksége állandó és igazi társra személyisége kiteljesítéséhez, vágyai, céljai eléréséhez. A másik ember mintegy csak púp a hátán.

Pozitív fényszögei szinte csupa jót hoznak rá: őszinte, nyílt, becsületes, jó értelmi képességű, dús fantáziájú, gyakorlatias, tevékeny, nagy életerejű. Azért akad árnyoldala is előjeleink: a Plútó állásának negatív fényszöge állandó ingerültséget, lelki feszültséget okoz, ez váratlan dühkitörésekben, indulatrohamokban nyilvánul meg. Viola József e ponton érdekes magyarázatát adja az úgynevezett gyomornovellák keletkezésének. Szerinte Krúdy idejekorán felismerte, hogy ezeket a feszültségeket bőséges étkezésekkel lehet kompenzálni. A plútói fényszög további hatása a felfokozott szexualitás. Ez lenne a magyarázata az író hűtlenkedéseinek, legendákkal övezett, általa sokszor megírt gáláns kalandjainak.

A bolygók és házak felsorolásával eddig sem untattam az ilyesmitől talán idegenkedő olvasót. Most is csak annyit hüvelykzökki ki az elemző állításokból, hogy a születés uralkodó bolygója abba a házba esik, ahová az írás tartozik. További bolygók együttállásai a következő utalásokat rejtik: szereplési vágy, a külvilág elismerésének akarása – ezzel éles ellentétben: elfordulás a külvilágtól, lénye legbensőbb magjának titkolása (a hetedik ajtó örökre csukva marad); nagy munkabí-

rás, energikus feladatkijelölés, erőteljes szubjektivitás, már-már konok ragaszkodás bizonyos alapelvekhez. Írókra jellemző vonások ezek – kutatni kellene, hogy mások esetében is ugyanúgy megglelhető-e mindez a horoszkópjukban. A magánéletre vonatkozó jegyek felsorolása a Krúdy-életrajz ismerőinek visszaköszön: szórakozási hajlam, társaságkedvelés, könnyelműség, nemtörődöm optimizmus, kalandos tervek, anyagiak tékozlása.

Az ilyen szakszerűnek látszó, leíró elemzésben persze sok az ismétlés, a következtetéseket levonó szakember olykor egymásnak ellentmondó állításokat közöl. Krúdynál azonban meglepően összevág minden. Mondhatjuk: írói pályára eleve elrendelt személyiségképlettel jött világra. A többi már az ő dolga volt. Betölteni a szerepet, végigjárni a csillagállás jelölte utat.

Ilyen egyszerű lenne? Nem hisszük. Engedtessek meg nekünk, hogy szellemi régiók befolyása, családi kötelékek meghatározottsága, uralkodó csillagképek vonzása ellenére azt mondjuk: nem.

A címben feltett kérdésre válaszolhatnánk azt is, amit Örkeny egyik egypercesének unatkozó portása felel az újra meg újra feltett rutinkérdésre („*Mindnyájan a semmiből jövünk, és visszamegyünk a nagy bűdös semmibe.*”). Ám ha már belefutottunk az irodalmi hasonlatokba, inkább Gárdonyit választjuk. „*Az embernek csak az arca ismerhető, de az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan.*”